

УДК 378.14:81'25

Фурс Т. І.*

СТРУКТУРА ВМІНЬ РЕФЕРАТИВНОГО ПЕРЕКЛАДУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Статтю присвячено проблемі визначення структури вмінь реферативного перекладу майбутніх учителів іноземних мов з урахуванням сучасних вимог до їхньої фахової підготовки. Теоретично обґрунтовується необхідність формування вмінь реферативного перекладу майбутніх учителів іноземних мов. Зазначається місце вмінь реферативного перекладу у професійній компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Визначається сутність реферативного перекладу як складного виду мовленнєвої діяльності та ефективного способу транскодування інформації в умовах сучасних соціальних зрушень. Визначається структура вмінь реферативного перекладу та аналізуються її компоненти.

Ключові слова: фахова підготовка, реферативний переклад, вміння реферативного перекладу, структура умінь реферативного перекладу.

Сучасний інформаційно активний суспільний простір вимагає від майбутніх спеціалістів готовності до ефективної та швидкої обробки значної кількості інформаційних джерел. Так, поглиблення реформації української освіти з орієнтацією на європейські стандарти; підвищення міжнародної та внутрішньої наукової професійної активності викладачів; тенденції включення наукових публікацій до провідних наукометричних баз зумовлюють нагальне вирішення питань покращення фахової підготовки. Такі зрушення в педагогічній професійній діяльності неодмінно потребують покращення оволодіння вміннями медіації, перекладу. З метою збереження часу на обмін й адекватний переклад основної інформації доцільно вдаватися до *реферативного перекладу* замість дослівного. Для розроблення ефективної методики формування умінь реферативного перекладу слід розглянути їх зміст і структуру з урахуванням вимог Програми та сучасних досліджень у сфері професійної педагогічної освіти.

Реферативний переклад є складним процесом мовленнєвої діяльності, транскодування інформації. Проблеми формування умінь реферативного перекладу та визначення їх структури з урахуванням аспектів професійної підготовки спеціалістів різних напрямків займають чільне місце в роботах науковців. Аналізом психологічних особливостей мовленнєвої діяльності займалась І. Зимня, О. Леонт'єв розробив теорію мовленнєвої діяльності, Т. Серова у своїх дослідженнях розкрила сутність психологічних механізмів професійно орієнтованого читання та перекладу, питаннями неповного та скороченого перекладу займалися Т. Ємельянова, Ю. Новіков, Н. Нестерова, проблемами формування вмінь реферативного перекладу фахівців немовних спеціальностей, визначення їх змісту та структури займалися А. Колобкова, А. Вейзе, Н. Герте, у свою чергу праці О. Зеліковської та І. Розгон присвячено аспектам формування вмінь скороченого перекладу майбутніх перекладачів.

Вищезазначені дослідження присвячено вивченню психологічних механізмів іншомовного мовлення як процесу діяльності, лінгвістичним особливостям скороченого перекладу, розробленню методики формування таких умінь, визначенню їх змісту та структури. Проте на сьогодні немає теоретичного обґрунтування змісту та структури вмінь реферативного перекладу майбутніх учителів іноземних мов, яке своєю чергою дозволить якісно розробити методику формування таких умінь з урахуванням сучасних вимог до фахової підготовки учителів іноземних мов.

Метою статті є визначення структури вмінь реферативного перекладу майбутніх учителів іноземних мов.

© Фурс Т. І.

А. Вейзе визначає реферативний переклад (далі – РП) як різновид перекладу, у процесі якого відбувається скорочення основного змісту первинного тексту однією мовою засобами іншої мови [3, с. 22]. За Н. Герте, РП – це аналітико-синтетичний процес обробки матеріалу першоджерела з виокремленням у ньому ключових слів, які допомагають представити основний матеріал у згорнутому вигляді, і наступне його перетворення на мову перекладу [5, с. 190]. На нашу думку, РП – це вид транскодування інформації, що одночасно включає процеси перенесення тексту з однієї мови на іншу та його реферування з певною комунікативною метою.

Формування вмінь РП є не лише вимогою програми з підготовки майбутніх перекладачів, але й спеціалістів інших напрямків. Необхідність формування вмінь РП майбутніх учителів іноземних мов (далі – ІМ) зумовлена вимогами чинної Програми з англійської мови для університетів/інститутів, де зазначається другорядна роль перекладу, який постає як засіб, а не мета і включає усний, письмовий переклади, а також реферування іншомовних текстів іноземною та рідною мовами [11, с. 54]. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти вказано, що користувач мови (рівень С2) може узагальнити інформацію з різних джерел, структуруючи аргументи і висновки для логічного викладу загального результату [6, с. 23]. Актуальність формування вмінь РП пов'язана з труднощами скороченого перекладу з іноземну мову, що виникають ще під час фахової підготовки майбутніх учителів ІМ. Проблеми об'єктивуються у скороченому записі лекцій іноземною мовою, у складанні рефератів із використанням іншомовних джерел, написанні коротких анотацій іноземною мовою до власних наукових доробків у процесі виконання планових науково-дослідних робіт та пізніше викликають проблеми у професійній інформаційній діяльності.

Ми вважаємо, що вміння РП є компонентом професійної компетентності вчителя іноземних мов у складі її структурного елементу – іншомовної комунікативної компетентності, формування якої є метою фахової підготовки майбутнього учителя ІМ. Тому на відміну від вмінь реферативного перекладу як компоненту професійної перекладацької компетентності й ІКК випускника немовного ВНЗ, вміння РП майбутнього вчителя ІМ мов має іншу структуру.

Перейдемо до розгляду структури вмінь РП майбутніх учителів іноземних мов. У словнику методичних термінів поняття «уміння» визначається як засвоений суб'єктом спосіб виконання дій, що забезпечується сукупністю отриманих знань і навичок; здібність усвідомлено здійснювати дію, опираючись на сформовані навички та отримані знання та характеризується усвідомленістю, самостійністю, продуктивністю і динамікою [1, с. 187]. Як зазначалось у першому розділі нашого дослідження, РП є складною мовленнєвою діяльністю, а отже уміння РП є мовленнєвим.

Мовленнєве вміння – здатність людини реалізувати ту чи іншу мовленнєву дію в умовах вирішення комунікативних завдань на основі відпрацьованих мовленнєвих навичок і отриманих знань. Мовленнєве вміння характеризується продуктивністю, ієрархічністю, творчим характером, володіє психологічною самостійністю, тобто здатністю орієнтуватись в умовах спілкування і на такій основі будувати своє мовлення [там само].

Складовими вмінь є навички та знання. *Навичка* – це дія, доведена до рівня автоматизму і характеризується цілісністю, відсутністю поелементного усвідомлення; функціонує в мовленнєвій діяльності [1, с. 65]. Теорія мовленнєвої діяльності визначає, що *навичка* – це здатність виконувати певну мовленнєву операцію оптимальним шляхом; рівень бездоганності дій операційного аспекту діяльності [7, с. 144; 9, с. 204]. *Знання* – результат процесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини у вигляді суджень, умовиводів, теорій [1, с. 34].

Як зазначалося вище, РП є складним видом мовленнєвої діяльності, що включає одразу рецептивну і продуктивну мовленнєві діяльності, тому і вміння РП є складними,

містять перекладацькі лексичні, граматичні навички та вміння читання і письмового РП. Розглянемо структуру вмінь РП більш детально.

Формування вмінь РП майбутніх учителів ІМ передбачає оволодіння певними теоретичними знаннями, що уможливають якісне формування вмінь РП майбутніх учителів ІМ, ураховуючи професійний та сучасний суспільний аспекти. Зокрема потрібно не лише давати нові знання, але й систематизувати та узагальнювати їх на основі тих, що вже були здобуті. Серед таких є *перекладацькі знання* про:

- види скороченого перекладу;
- еквівалентність та адекватність перекладу наукових текстів;
- способи передання безеквівалентної лексики;
- особливості перекладу термінів та професійної лексики;
- способи трансформації ГС мови оригіналу, нетипових для мови перекладу.

Переклад у сучасному світі є важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу [2, с. 132]. У такому контексті переклад, зокрема й реферативний, розглядають як засіб міжкультурної комунікації. Так, необхідними знаннями для формування РП є *культурологічні знання* про:

- різницю між власною культурою та країни мови перекладу;
- різницю між власною культурою наукового спілкування та країни мови перекладу;
- культуру мовленнєвої та немовленнєвої поведінки викладачів і перекладачів у загальноєвропейському просторі.

Метою навчання РП майбутніх учителів іноземних мов є одержання професійно цінної інформації. Формування вмінь РП майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки вимагає володіння безпосередньо професійними знаннями з урахуванням сучасних змін у системі освіти, це саме *професійні знання* про:

- особливості систем освіти України та високорозвинених країн;
- сучасні вимоги до вчителя іноземних мов;
- основні педагогічні поняття;
- сучасні методи та засоби добору професійно цінної інформації;
- професійну культуру.

У процесі формування вмінь РП важливо враховувати професійне спрямування процесу навчання, а саме формування методичної компетентності вчителя іноземних мов. Таким чином, ми вважаємо за необхідне включати у структуру вмінь РП компоненти методичної компетентності – такі, як *методичні знання* про:

- сучасні методи та технології навчання іноземних мов;
- методичну термінологію;
- критерії оцінювання розуміння тексту;
- критерії оцінювання письмового перекладу;
- критерії оцінювання письмового мовлення (складання анотації та реферату).

Навчання РП – це процес формування та вдосконалення перекладацьких лексичних, граматичних навичок з опорою на вміння читання та письмового перекладу [8, с. 210]. Важливим етапом перед безпосередньою трансдукцією тексту є формування та вдосконалення *перекладацьких мовленнєвих граматичних та лексичних навичок*. Труднощі у РП наукових текстів, зокрема й педагогічного, філологічного тематичного спрямування, вимагають певного опрацювання термінології з вищезазначених галузей, особливостей їх перекладу. Також слід звернути особливу увагу на проблеми з якісною трансформацією граматичних структур наукового тексту англійської мови на українську та навпаки, беручи до уваги різницю у синтаксичних одиницях та їх структурах. Серед *навичок РП* на рівні мови виділимо такі дві групи:

1. Лексичні навички:

- сприйняття та розуміння ЛО, професійних педагогічних і філологічних термінів;
  - перекладу термінології та професійної лексики засобами транслітерації, кальки та перекладу-опису;
  - знаходження адекватних еквівалентів ЛО;
  - перекладу з безеквівалентною лексикою;
  - застосування словотворчих засобів.
2. *Граматичні навички:*
- сприйняття та розуміння ГС;
  - визначення необхідних ГС для певного типу реферативного тексту мовою оригіналу та перекладу;
  - розгортання та згортання синтаксичних структур;
  - синтаксичних трансформацій нееквівалентних ГС;
  - девербалізації предикатів;
  - номінатизації предикативних структур;
  - трансформації активних конструкцій у пасивні.

Виконання РП вимагає осмислення та аналізу тексту, що відбувається у процесі його читання. Так, компонентом структури вмінь РП є *вміння читання*. Як відомо, читання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, спрямований на сприйняття та розуміння тексту, смислово переробку; за формою є писемним. Як й інші види діяльності, читання має мотив та мету. Мотивом читання як комунікативної діяльності є спілкування, а метою – отримання необхідної інформації [10, с. 65]. Залежно від комунікативної мети існують такі види читання, як переглядове, ознайомлювальне, вивчальне, реферативне, пошукове. Зважаючи на мету РП як мовленнєвої діяльності, можемо зазначити, що для формування вмінь РП потрібно розвивати вміння ознайомлювального, вивчального й реферативного читання, які й відповідають етапам реферування тексту. Розвиток умінь таких видів читання відбувається на основі того, що студенти 4 курсу мають вже сформовані навички зазначених видів читання на достатньому рівні. Результатом ознайомлювального читання є формування загального уявлення про зміст тексту без установки на його відтворення, вивчального читання – запам'ятовування змісту, мовних засобів, якими його відображено, а реферативного читання – вилучення та узагальнення необхідної інформації з тексту з переданням його у формі анотації або реферату [4, с. 51].

Отже, уміння читання як компонент умінь РП можемо розділити на три групи:

1. *Уміння ознайомлювального читання:*
  - визначення тематичного напрямку тексту;
  - загальне осмислення змісту тексту, визначення його інформаційної цінності для референта.
2. *Уміння вивчального читання:*
  - визначення та усвідомлення семантично навантаженої лексики;
  - робота з довідковою літературою, словником;
  - визначення денотативного змісту тексту.
3. *Уміння реферативного читання:*
  - розділ тексту на значущі частини;
  - виділення високоінформативних і низькоінформативних груп слів в окремих частинах тексту;
  - вилучення одиниць тексту без шкоди для адекватної інтерпретації;
  - узагальнення інформації тексту у вигляді тез із ключовими ідеями, що мають прагматичне значення для референта.

Ми погоджуємося з А. Колобковою у твердженні, що письмовий скорочений переклад інформації потребує формування вмінь, задіяних у процесі письмового реферативного викладу інформації, письмового перекладу, які поряд із

перекладацькими лексичними, граматичними навичками та вміннями читання мають також стати об'єктами вправ [8, с. 211]. Серед таких виділимо:

1. Уміння письмового перекладу:

- визначення композиційної структури абзацу, тексту реферативного викладу певного типу (анотація, реферат);
- узагальнений виклад інформації мовою перекладу;
- оволодіння алгоритмом складання анотації та реферату мовою перекладу;
- використання міжфразових зв'язних елементів під час письмового анотативного/реферативного викладу;
- графічні, орфографічні, пунктуаційні трансформації;
- редагування анотативного/реферативного письмового перекладу.

Отже, основними структурними елементами вмінь РП майбутніх учителів іноземних мов ми визначаємо такі: необхідні знання для підготовки до процесу формування означених умінь (перекладацькі, професійні, культурологічні та методичні), уміння читання (ознайомлювального, вивчального та реферативного), перекладацькі лексичні і граматичні навички та вміння письмового РП. У свою чергу ці елементи мають свій компонентний склад. Визначена структура вмінь РП майбутніх учителів та аналіз її змісту в умовах фахової підготовки дає можливість розробити систему вправ і вимог до неї для ефективного формування вмінь РП. Це може стати предметом подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Шукин. – СПб., 1999. – 472 с.
2. Бойчук Н. В. Формування крос-культурної комунікації студентів-філологів [Текст] / Н. В. Бойчук, О. О. Бойко // Нові технології навчання. – 2012. – Вип. 74. – С. 130-133.
3. Вейзе А. А. Смысловая компрессия текста в учебных целях / А. А. Вейзе. – Минск, 1982. – 176с.
4. Гендина Н. И. Методика формализованного составления справочной аннотации / Н. И. Гендина, И. Л. Скипор // Основы информационной культуры: сб. метод. материалов / Кемер. гос. ин-т искусств и культуры; Науч.-метод. центр гор. упр. образования. – Кемерово, 1999. – С. 44-60.
5. Герте Н. А. Свертывание информации в процессе реферирования: методы и возможные пути формализации / Н. А. Герте, Д. С. Курушин, Н. М. Нестерова // Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики. – 2013. – №7(49). – С. 188-196.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Зимняя И. А. Лингвopsихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. – М. ; Воронеж : Изд-во МПСИ; МОДЭК, 2001. – 432 с.
8. Колобкова А. А. Реферативное изложение в формировании профессиональной иноязычной компетенции / А. А. Колобкова // Обучение иностранным языкам как средству межкультурной коммуникации и профессиональной деятельности : межвуз. сб. науч. трудов. – Пермь : Пермский гос. технический университет, 2003. – С. 207-213.
9. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 288 с.
10. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
11. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) : проект / колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін. – К. : Київ. держ. лінгв. ун-т та ін., 2001. – 245 с.

Фурс Т. І.

СТРУКТУРА УМЕНИЙ РЕФЕРАТИВНОГО ПЕРЕВОДА
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Статья посвящена проблеме определения структуры умений реферативного перевода будущих учителей иностранных языков с учетом современных требований к их профессиональной подготовке. Теоретически обосновывается необходимость формирования умений реферативного перевода будущих учителей иностранных языков. Указывается место умений реферативного перевода в профессиональной компетентности будущего учителя иностранных языков. Определяется сущность реферативного перевода как сложного вида речевой деятельности и эффективного способа транскодирования информации в условиях современных социальных процессов. Определяется структура умений реферативного перевода и анализируются ее компоненты.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, реферативный перевод, умение реферативного перевода, структура умений реферативного перевода.

Furs T. I.

THE ABSTRACT TRANSLATION SKILLS STRUCTURE
OF THE FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS

The article is devoted to the abstract translation skills of the future Foreign Languages teachers structure determining problem, taking into account the modern requirements to their vocational training and social changes in Ukraine. The necessity of the abstract translation skills formation in the process of future Foreign Language teachers' training and professional development is theoretically proved. Demands of the Program and The Common European Framework for Language Policy as for Foreign Language teachers' training and the level of the abstract translation skills formation are described. The place of the abstract translation skills in the professional competence of the future Foreign Languages teachers is found. The essence of the abstract translation as a complex type of speech activity and effective method of transcoding information in the conditions of modern social processes is analyzed. The structure of the abstract translation skills is described and its components are analyzed. The main structural elements of the future Foreign Languages teachers' abstract translation skills are the following: necessary preparing knowledge for the process of the abstract translating skills forming (translation, professional, cultural, and methodological knowledge), reading skills (skimming, extensive and rendering), lexical and grammatical translation skills and abstract translation writing skills. The description of the abstract translation skills structure and the analysis of its components enable the opportunity to develop a system of exercises and requirements for effective abstract translation skills formation.

Keywords: professional training, summary translation, abstract translation ability, structure, skills of abstract interpretation.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 371.048.4

Чабан Н. І.*

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Статтю присвячено проблемі вивчення майбутніми юристами фахової термінології на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Аналіз підручників з української мови для юридичних спеціальностей виявив безпосередній взаємозв'язок між українськомовними фаховими текстами та змістом навчальної літератури з юридичних дисциплін. Здійснено відбір професіографічної інформації про основні характеристики праці юристів. Обґрунтовано професіографічні критерії відбору української

© Чабан Н. І.